

Sichuan opera

Amsterdam, Stadsschouwburg: 11 en 12 juni 1985
aanvang 20.15 uur

Programma

Een avondvullende opera:

De legende van de Witte Slang

(Pauze : 21.30 uur)

Deze produktie is tot stand gekomen dankzij de steun van
het Prins Bernhard Fonds.

Presentatie onder auspiciën van Extra European Arts,
Committee for the Promotion of the non-western Arts
(Maison des Cultures du Monde, Parijs;
Berliner Festspiele, Berlijn;
Internationales Institut für Vergleichende Musik-
studien und Dokumentation, Berlijn;
Centro di Ricerca per il Teatro, Milaan;
Associazione Teatri Emilia Romagna, Modena;
Ateliers d'Ethnomusicologie, Genève;
Commonwealth Institute, London;
Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam;
Holland Festival, Amsterdam)

De legende van de Witte Slang

Korte inleiding

Een mooie mythologische legende, die al eeuwenlang in de overlevering van het Chinese volk bestaat.

De Witte Slang (Bai Su-zen), een geest, was verliefd geworden op Lohan Guiji en werd daarom door de almachtige Boeddha gevangen genomen. In haar kerker begon ze haar kracht en vaardigheden te ontwikkelen en hoe langer ze oefende des te groter werd haar haat tegen de gevoelloosheid van de hemelse wetten. Uiteindelijk bevrijdde ze zich van de ketenen, vluchtte en kwam in de wereld van de mensen. Daar lukte het haar om met behulp van de groene slang, te trouwen met de naar de aardse wereld verbannen Xu Xian (niemand anders dan Lohan Guiji). Maar op bevel van Boeddha kwam ook de priester Fa Hai naar de wereld, om hen beiden te vervolgen en kwaad aan te richten. Hij ging zelfs zover, dat hij het echtpaar uit elkaar dreef door Xu Xian door middel van bedrog naar de Tempel van de Gouden Berg te laten gaan. Om haar pure liefde te verdedigen stelde de Witte Slang zich teweer tegen de wandaden van Fa Hai, waarbij ze haar bovennatuurlijke eigenschappen gebruikte, zelfs water aanvoerde om de Gouden Berg te laten overstromen en de strijd tegen de vijandelijke en boze Goden op zich nam.

Eerste akte Veroordeling en degradering in de Tempel

Plaats van handeling: 'Mahayana'-hal van de Tempel der Dondertrollen. De stemming is waardig en eerbiedwekkend. De geest van de Witte Slang en Lohan Guiji houden van elkaar en hebben daarmee het hemelse gebod overtreden. Daarom worden ze door Boeddha veroordeeld om onmiddellijk uit elkaar te gaan. De een wordt, omdat hij zijn eigen karakter heeft verloochend naar de aarde verbannen terwijl de andere aan de vijver van de Witte Lotus wordt opgesloten om daar te boeten.

Tweede akte Ze verbreekt de ketenen en neemt de groene slang op

Aan de Witte Lotus-vijver heerst diepe treurigheid. De Witte Slang is opgesloten maar denkt nog steeds met veel liefde aan haar oude partner. Uiteindelijk verbreekt ze in haar woede de ketenen en vlucht uit het westelijke paradijs. Onderweg ontmoet ze een (mannelijke) Groene Slang, die haar de weg verspert en haar probeert te veroveren. Er ontbrandt een heftige strijd waarin de Groene Slang volledig wordt verslagen. Maar omdat ze geroerd is door de grootmoedigheid en ridderlijkheid van de Witte Slang belooft ze haar dat ze zich in een bediende zal veranderen om samen met haar onder de mensen te gaan.

Derde akte Omdat het regent, lenen ze in de boot een regenscherm

Plaats van handeling: het West Meer (Xihu). Het is dodenherdenkingsdag. De Witte Slang en haar bediende 'groentje' zien Xu Xian, die van een bezoek aan de graven terugkomt. Onmiddellijk laten ze een onweer met storm en regen losbarsten waardoor ze een aanleiding hebben om hem op dezelfde boot te ontmoeten. Tenslotte komt door de handige hulp van 'groentje' (het lenen en terug geven van een regenscherm) een gelukkig huwelijk tot stand.

Vierde akte De macht van de betovering wordt gebroken en de tegenstander wordt bestraft

Bai Su-zen (deze naam heeft de Witte Slang zichzelf gegeven nadat ze een menselijk gedaante aangenomen heeft) helpt haar man Xu Xian om een apotheek te openen en stelt daarmee hun beider levensonderhoud zeker. Als Bai Su-zen op een dag onderweg is naar een ziekenbezoek stuurt Fa Hai de kwade geest erop af. Hij is in een mens veranderd met de naam Wang Dao-ling, en moet bij Xu Xian argwaan wekken om zodoende een wig te drijven tussen het paar. Hij raadt Xu Xian aan, een zielstovenaraar in te schakelen om zijn vrouw te testen. Als Bai Su-zen naar huis terugkeert, heeft ze de list onmiddellijk door en verdrijft ze de betovering. Als waarschuwing laat ze Wang Dao-ling door 'groentje' gevangen nemen en afranselen.

Vijfde akte Ongeluk op de dag van het feest van de drakenboot

Wang Dao-ling past het volksgebruik toe om op het feest van de drakenboot een zwavelbloemendrank te drinken om Xu Xian over te halen dit drankje te gebruiken teneinde thuis vast te stellen of de door hem geliefde vrouw werkelijk een betoverde slangengeest is. Bai Su-zen wil de twijfel van haar man wegnemen en drinkt met grote moeite de kruidendrank. Haar ware gedaante komt tevoorschijn en Xu Xian schrikt zich dood.

Zesde akte Ze steelt het reddende middel van de Berg der Zaligen

Als een wervelwind snelt ze naar de Berg der Zaligen om Xu Xian te redden. Bai Su-zen laat zich niet weerhouden door moeilijkheden en hindernissen bij haar poging tot het eiland van de Drie Zaligheden door te dringen, waar ze het onsterfelijke heidskruid zal stelen. Daarbij verliest ze in de verdedigingsgordel van zwavelbloemen bijna het leven. Maar de Zalige van de Zuidpool ontfermt zich over haar omdat ze zich wil opofferen voor haar man en omdat ze zwanger is. Hij schenkt haar het heilige kruid en laat haar vrij, zodat ze terug kan keren naar huis om haar man te redden.

Zevende akte Xu Xian wordt overgehaald om op de Berg te komen

Xu Xian heeft zich hersteld van zijn ziekte en ze leven beiden weer ongestoord samen verder. Fa Hai echter bereidt zich voor op de volgende aanval. Dit keer neemt hij de touwtjes in eigen hand. Hij maakt Xu Xian wijs dat Bai Su-zen grote moeilijkheden bij de bevalling zal krijgen. Als Xu Xian hem vraagt hen te helpen, gebruikt Fa Hai zijn Scherm der Zielsbedwelmings en ontvoert Xu Xian naar de Gouden Berg.

Achtste akte Water overstroomt de Gouden Berg

Om haar recht op liefde te verdedigen vecht Bai Su-zen tegen Fa Hai en wordt daarbij door 'groentje' geholpen. Ze leidt de waterdieren naar de Gouden Berg en veroorzaakt met haar door woede ontstane krachten een overstroming. Op deze wijze strijdt ze moedig tegen de kwade Goden en Machten.

CHINESE OPERA

De Chinese opera heeft met zijn Westerse naamgenoot weinig raakvlakken. Wat de Chinezen onder opera verstaan is een afwisselende verzameling van vrijwel alles wat er op theatergebied mogelijk is. Zang, dialoog, muziek, maar ook dans en acrobatiek en veel pantomime. Een caleidoscoop aan expressiemogelijkheden, waarbinnen vooral de theatrale schoonheid van de traditionele costuums en de fraai beschilderde gezichten, als ook de spectaculaire acrobatiek opvallen.

De hele opvoering is een nauwkeurige en gestileerde presentatie van handelingen en emoties. De kleuren van de costuums en de geschminkte gezichten, de gebaren en bewegingen van de acteurs, de melodieën van het orkest, de attributen en toneelrekwisieten; alles draagt een vaststaande betekenis.

Decorstukken en attributen worden spaarzaam gebruikt in het Chinese muziektheater. Alle aandacht concentreert zich op de acteurs. Via mimiek, het licht optillen van het gewaad of het opheffen van een elleboog, stappen de acteurs over denkbeeldige drempels en beklimmen zij trappen. Zij stijgen te paard door een zweep (in de kleur van het paard) te dragen en één been te heffen. Een ruimte overbruggen gebeurt door in grote cirkels te lopen op het toneel. Zeer kleine details als het wapperen met een mouw of het draaien van een hand herbergen een grote emotionele lading. Er zijn handbewegingen die hulpeloosheid uitbeelden, die vechtlust verbeelden, teleurstelling, spijt en besluitvaardigheid. De nuancering in expressie is talrijk: er zijn tenminste twintig manieren van lachen, vijftig onderscheiden bewegingen van de vrouwen en verder nog allerlei manieren van voortbewegen, zitten en opstaan.

De beheersing geeft aan het gestileerde acteren een grote aantrekkelijkheid. De acteurs trainen jarenlang om dit hoge niveau te bereiken. De uitvoering van elk gebaar, elke beweging verlangt een enorme concentratie. Naast de juiste emotionele lading, telt ook de esthetische uitvoering en of de handeling binnen het muzikale ritme wordt gemaakt.

De Chinese opera kent min of meer vastomlijnde typen. Er zijn vier hoofdcategorieën: de mannelijke (sheng) en de vrouwelijke (dan) rollen, de avontuurlijke (jing) rollen van helden en bandieten en de clowns (chou). De sheng kennen ook weer een onderverdeling. Er zijn oude baarddragende mannen, lao sheng, en jonge mannen, xiao sheng, militaire wu sheng en intellectuele wen sheng. De vrouwen kennen een soortgelijke onderverdeling.

Karakter en sociale status van de toneeltypen zijn voor een ingewijd publiek op verschillende manieren herkenbaar. De generaal op oorlogspad loopt trots recht op met grote woeste stappen rond, terwijl de elegante dame met kleine bevallige stapjes over het toneeloppervlak glijdt. Maar ook de manier van gezichtsbeschildering geeft aan met wie men te doen heeft. Rechtschappen karakters worden getypeerd door een zeer eenvoudige beschildering - boeven, rovers en geweldenaars zijn woest en bont beschilderd. De verschillende kleuren duiden op morele eigenschappen. En dan zijn de kleuren van de costuums nog een laatste waardevolle informatiebron. De keizerlijke familie draagt gele zijde, de hoge adel rode, blauw is er voor vriendelijke en beschaafde personen, wit voor jongere en zwart voor oudere figuren. Ambtenaren herkent men aan waaivormige vleugels op de hoofdversiering.

De karakters staan vast en zijn herkenbaar. Toch wordt het gehalte van de voorstelling mede bepaald door de persoonlijke invulling van de acteurs. Het tempo waarin bewegingen en gebaren worden uitgevoerd maar ook het timbre van de stem bieden de acteur ruimte voor een eigen vertolking. Dat dit mogelijk is en ook wordt gewaardeerd blijkt uit de vele operasternen die China kent. Voor hen betekenen de vaste gestileerde vormen geen starheid maar rijkdom aan expressie!

PEKING OPERA AND MEI LANFANG

Xiao sheng

Lao sheng

Qing yi

Hua dan

GUIDE TO PEKING OPERA

Lao dan

Jing

Wen chou

Wu chou

SICHUAN OPERA

Van de maar liefst 360 lokale opera's is de Sichuan opera één van de oudste en invloedrijkste. Hoewel repertoire en theaterconventies overeenkomen, verschillen de stijlen in dialect, muziekstijl en speelwijze. Elke regio heeft zijn eigen melodiepatroon en zijn specifieke acteerstijl die vaak teruggaat op oude religieuze rituele handelingen.

De Sichuan opera staat bekend om zijn variatie aan muziektheatertradities. De basis van de huidige vorm werd in de zeventiende eeuw gelegd. De geïmporteerde muziektheaterstijlen, uit andere delen van China, werden toen vermengd met de lokale tradities. Van de vijf stijlvarianten die de Sichuan opera nu nog kenmerkt, is gaoqing (hoge toon) met zijn karakteristieke combinatie van koor, slagwerkinstrumenten en solozang, de rijkste in zijn regionale kenmerken. In de Sichuan opera staan niet zozeer de heroïsche perikelen van keizers en generaals centraal, maar aardse zaken. Geliefd onderwerp zijn dramatische liefdes; onmogelijke romances als die tussen een taoïstische non en een geleerde in 'Herfstrivier' of die tussen een bovenaardse 'Witte Dame' en een gewone sterveling in de 'De Tempel van de Gouden Berg'. Kenmerkend voor de Sichuan opera is het grote gevoel voor humor waarmee dergelijke tragedies worden belicht.

In het traditionele creatief durven zijn, dat is de aard van de Sichuan opera. Zijn repertoire is weliswaar traditioneel (gebaseerd op bekende verhalen uit de Yuan (1279-1368) en Ming (1368-1644) dynastieën), maar in zijn uitvoeringen gaat de Sichuan opera nieuwe invloeden niet uit de weg. Nog geen twee jaar geleden ontketende de opvoering van 'Pei's Bevrijding' in Beijing (Peking) voor een opschudding in de operawereld. De boosdoener was een piano die als westers instrument aan het traditionele orkest was toegevoegd. Met een repertoire van bijna tweeduizend stukken ontbreekt het de Sichuan opera niet aan stof. De literaire kwaliteit van dit omvangrijke repertoire is onder meer tot stand gekomen door een binnen de Chinese traditie unieke samenwerking tussen geleerden en acteurs. Tot in deze eeuw kwam het veel voor dat de gegoede klasse wel van theater hield maar zijn acteurs verachtte. Tegenover het soms bombastische pracht- en praalwerk van de Peking opera (de lokale opera die door zijn bekendheid in binnen en buitenland tot nationale stijl is verheven), stelt de Sichuan opera een meer verstilde sensatie die zich toont in verfijnde expressieve gebaren en bewegingen en in de ingetogen eenvoud van de costuums en gezichtsbeschildering. Het theatrale, de uitbeelding van het gemoeds- en zielsleven van de personages, krijgt bij de Sichuan opera nadruk. Om de expressiemogelijkheden van zijn acteurs te vergroten werd er een techniek ontworpen om razendsnel van schmink te veranderen. De traditionele gezichtsbeschildering was te statisch. Zelfs een stereotype karakter heeft zijn buien. Om dit ook in de gezichtsbeschildering te kunnen aangeven, bedacht men dus een speciale techniek. Midden op het toneel in de volle handeling kan de acteur in een oogwenk zijn make-up veranderen. Hôe is voor het publiek en de andere 359 lokale opera's een raadsel. Het is dan ook het best bewaarde geheim van de Sichuan opera!

De hoge zangstijl, de fraaie stemmen, het koor en de slagwerkinstrumenten bepalen het algehele muzikale beeld van de Sichuan opera. Tussen het koor en de solisten kan een dynamisch samenspel ontstaan. Het koor, verscholen in de coulissen, heeft daarbij verschillende functies. Op momenten van grote dramatische spanning kan het plotseling reageren op het toneelgebeuren. De partij van de solist wordt dan door het koor overgenomen. Het bezingt de emoties van de acteur, terwijl deze soms zijn gevoelens versterkt door pantomime. Ook kan het koor de aria, handeling of dialoog interrumperen om

deze van satirisch commentaar te voorzien of om zijn blijk van medeleven met de personages te geven.

Bij de Sichuan opera overheersen de slagwerkinstrumenten: de kleppers en de kleine en grote trommels, gongs en bekkens. Melodieinstrumenten als de Chinese viool en de trompet zijn ondersteunend. Ritmen en maatsoorten worden telkens weer afgestemd op de sfeer van de scène en op het aantal woorden per regel in de zangpartijen. Met de vierhonderd verschillende ritmische varianten kunnen zeer genuanceerde stemmingen worden overgebracht, zoals een kalme gelukkige of een onrustig en tegelijkertijd angstige sfeer. Verder heeft elk karakter zijn eigen herkenningmelodie die bij opkomst op het toneel wordt gespeeld. Het orkest is nauw betrokken bij de toneelhandeling. Het stelt zich in op de gebeurtenissen op het toneel in plaats van andersom: niet de orkestleider dirigeert maar de acteur. Het orkest zit dan ook op het toneel om alles goed te kunnen volgen. De trommels en kleppers geven de maat aan en leiden de musici. De klanken van de Sichuan opera zijn melodieuze en poëtische. Tegenover het robuuste van Noord-China, staan de golvende en bovenal dromerige melodieën uit het Zuiden.

Het eigen karakter van Chinese muziek in het algemeen schuilt in de eindeloze variatie op grondmelodieën. Kleine verschuivingen zorgen ervoor dat de Chinese melodie als één geluidsstroom kan doorvloeien, zonder zichzelf te repeteren.

THEE EN THEATER

Het eerste theater in de Sichuan provincie was tegelijkertijd theehuis. In 1904 vormde het Yuelai theehuis in Chengdu, de provincie hoofdstad, het decor voor de eerste publieksuitvoering van de Sichuan opera.

Voorheen hadden theatergroepen rondgetrokken van het ene provisorische toneel naar het andere. Aan huis bij rijke lieden ter opluistering van familiefeesten of in dorpen op marktplainen en in tempels op religieuze festivals. Ook kwam het voor dat een theatergroep gedurende enige tijd in dienst trad van een bemiddeld landheer.

Het publiek zat in het Yuelai theehuis niet meer aan grote tafels die haaks op het toneel stonden. Lange houten banken waren in rijen geplaatst. Er werd nog wel thee geserveerd. Deze kon op het plankje aan de rugleuning van de voorgaande stoel worden neergezet.

Naar het theater gaan was (en is nog steeds) een gezellig en intiem gebeuren. De mensen kwamen er met familie of vrienden en, onder het genot van meegebrachte of in het theater gekochte eet- en drinkwaren, wisselde men zo nu en dan een woord met elkaar. Tussen de klanken van de muziek en zang door kon je het sloffen van in- en uitlopend publiek en het onmiskenbare rochelgeluid herkennen. Bij spectaculaire en zeer goed uitgevoerde vechtschènes of een zeer goed uitgevoerde aria, kon het plotseling stiller worden en kwamen er vanuit de zaal aanmoedigende geluiden.

Het nieuwe theater in Chengdu trok veel reizende artiesten vanuit de regio aan. De regelmatige dagelijkse opvoeringen en ook de grotere bestaanszekerheid waren aantrekkelijk. Voor het eerst in de Chinese theaterpraktijk verkocht men toegangskaarten.

De artiesten, afkomstig uit de verschillende streken van Sichuan, brachten hun eigen karakteristieke theaterstijl mee. Geïnspireerd op het dialect, de muziekstijl en de speelwijze van de streek. Door het samengaan van al deze stijlen in één theatergezelschap in Chengdu, wordt de basis gelegd voor de zogenaamde Sichuan-stijl, die zich nog altijd kenmerkt door een enorme verhalenrijkdom en een grote variatie aan muziek- en acteerstijlen.

Teksten: Ellen Bommeljé, Lindai Boogerman, Kees van Galen

© Vriendschapsvereniging Nederland/China - Holland Festival

VRIENDSCHAPSVERENIGING NEDERLAND-CHINA 友

De Vriendschapsvereniging Nederland-China is een schakel tussen Nederland en China. De VNC levert een bijdrage aan zoveel mogelijk begrip tussen beide volkeren.

Om deze doelstelling te realiseren is de VNC actief op vele terreinen, zoals cultuur, reizen, wetenschap en handel. Het organiseren van een festival van Chinese films, een tentoonstelling van schilderijen in de traditionele stijl, een tournee van circus van Peking en het organiseren van diverse cursussen, waaronder taalcursussen behoren tot haar activiteiten.

U kunt ons ondersteunen door lid te worden voor f 50,— per jaar. Het lidmaatschap biedt vele kortingen op ondermeer literatuur en door de VNC georganiseerde activiteiten. Het kwartaalblad China Nu ontvangt u als lid gratis.

Reizen naar China

Al meer dan tien jaar organiseert de VNC reizen naar China. In die tien jaar heeft de Vereniging meer Nederlanders naar China laten reizen dan welke organisatie dan ook.

De VNC is niet zomaar een reisbureau. Wij vinden dat u recht heeft op een goed georganiseerde reis, die bovendien goed voorbereid is. Een voorbereidingsweekend en een ervaren reisleiding horen er dan ook bij.

Voor studiereizen van meer gespecialiseerde aard kunnen we in China contacten leggen en er een programma op realiseren.

Wilt u China op eigen gelegenheid verkennen? Ook dan biedt de VNC mogelijkheden.

China Nu

China Nu verschijnt elk kwartaal en biedt een grote verscheidenheid aan artikelen, zoals over de oude Chinese geschiedenis, de politieke, sociale en culturele ontwikkelingen van het hedendaagse China, acupunctuur, interviews en boekbesprekingen. U kunt zich abonneren voor f 20,— per jaar.

Voor meer informatie kunt u zich wenden tot:
VNC, Prins Hendriklaan 21, 3583 EB Utrecht
Tel. 030 - 510974.

